

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Донишгоҳи давлатии
омӯзгории Тоҷикистон ба номи
Садриддин Айни профессор
Н.У. Гаффорӣ

«15» 04 соли 2022

ХУЛОСАИ КАФЕДРАИ БОТАНИКАИ ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ОМӢЗГОРИИ ТОӢКИСТОН БА НОМИ САДРИДДИН АЙНИ

Рисолаи илмии Сафармади Мирзоалӣ дар мавзӯи «Аломатҳои биоморфологии топинамбур (*Helianthus tuberosus* L.) дар шароити водихои Кӯлобу Ҳисор» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои биологӣ аз рӯйи ихтисоси 03.02.01- Ботаника дар кафедраи ботаникаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни ба анҷом расонида шудааст.

Роҳбари илмӣ: доктори илмҳои кишоварзӣ, профессор, мудири озмоишгоҳи генетика ва селекцияи растаниҳои Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон Партоев Қурбоналӣ мебошад.

Мавзӯи диссертатсия дар ҷаласаи шурои олимони Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни аз 27. 01. 2017, қарори №8/6,1 тасдиқ шудааст.

Мухтавои асосии диссертатсия дар як монография ва 9 мақолаи муаллиф дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА назди Президенти ҶТ ва ФР инъикос ёфтааст.

Рисолаи илмии Сафармади Мирзоалӣ дар мавзӯи «Аломатҳои биоморфологии топинамбур (*Helianthus tuberosus* L.) дар шароити водихои Кӯлобу Ҳисор» дар ҷаласаи кафедраи ботаникаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни аз 8.04.2022, суратҷаласаи ғайринавбатии №9 баррасӣ ва ба ҳимоя тавсия шудааст.

Сафармади Мирзоалӣ баъди хатми зинаи магистратура соли 2017 ба шӯъбаи докторантураи назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни ба ҳайси унвонҷӯ пазируфта шуда, ҳоло ҳамчун муаллими калони кафедраи ботаникаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни фаъолият дорад.

Аз муҳокимаи рисола чунин натиҷагирӣ шуд:

муҳимияти мавзӯ, пеш аз ҳама, ба он асос меёбад, ки парвариши топинамбур аз нуқтаи назари иқтисодӣ низ хеле фоидаовар аст. Бояд қайд намуд, ки тозагии ҳавои атмосфера ва муҳити зист, ҳоло яке аз масъалаҳои муҳими рӯз дар сатҳи умумичаҳонӣ қарор дорад. Дар ин раванд тавассути васеъ намудани майдони кишти топинамбур то андозае аз ихроҷи газҳои гулханӣ, аз қабилҳои CO₂ ва ғайраҳо хело кам намудан мумкин аст.

Чунин сифатҳои фойданоки топинамбурро ба инобат гирифта, унвонҷӯ Сафармади Мирзоалӣ омӯзиши намунаҳои топинамбурро дар

минтақаҳои гуногуни агроэкологии Тоҷикистон (Кӯлобу Ҳисор) гузаронидаст. Дар шароити водихои Кӯлобу (Восеъ) Ҳисор (Душанбе) бори нахуст хусусиятҳои биоморфологӣ ва фарқияти нишонаҳои намунаҳои гуногуни топинамбур омӯхта шудааст. Корҳои илмӣ гузаронидашуда собит намудаанд, ки аз парвариши намунаҳои гуногуни топинамбур дар водихои Кӯлобу Ҳисор даромади зиёди иқтисодӣ ба даст овардан мумкин аст.

Топинамбур (*Helianthus tuberosus* L.), растани бисёрсолаи лӯндадеҳ ба шумор рафта, ба оилаи мураккабгулони сабадгул мансубият дорад. Пояш сершоҳу барг буда, рангаш сабз ё ин ки каме бунафштоб мебошад. Баландии пояш ба 2-4 метр мерасад. Доир ба аҳамияти энергетикӣ, озӯкаворӣ ва иқтисодии растани топинамбур ҳоло дар аксари мамлакатҳои ҷаҳон диққати хоса дода мешавад. Чунки ин растани меҳнати камро талаб намуда, ҳосили бештар ба бор меорад. Ҳамаи узвҳои топинамбур барои инсон ва ҳайвонот қобили истифода мебошанд. Ин растани фойданок ҳоло дар дунё дар майдони бештар аз 2,5 млн. га кишт гашта, ҳосили умумии лӯндаҳои он бештар аз 70 млн. тоннаро ташкил медиҳад.

Дар таркиби лӯндаҳои топинамбур миқдори зиёди моддаҳои фойдаовари химиявӣ мавҷуданд. Лӯндаҳои топинамбур аз 20 то 30% моддаҳои хушк доранд, ки дар онҳо аз 15,3 то 22,7% карбогидратҳо, инчунин моддаҳои ҳалшаванда 75-80%-ро ташкил медиҳанд. Дар як сентнер лӯндаи топинамбур аз 25 то 30 воҳиди ҳӯроқӣ ва 1,5 кг протеини ҳазмшаванда мавҷуд аст. Дар лӯндаҳои топинамбур миқдори зиёди чунин элементҳо, ки барои саломатии одам хело заруранд, аз қабилҳои кремний, оҳан, калий, натрий, магний, рӯҳ, силитсий, алюминий, витаминҳо ва кислотаҳо мавҷуд мебошанд.

Рисолаи илмӣ дар доираи нақшаи илмӣ кафедраи ботаника таҳия гардида, натиҷаҳои таҳқиқот дар маҷаллаҳои, ки ҚОА-и назди Президенти ҚТ ва ҚОА ФР таъйид намудаанд, интишор гардидаанд.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот. Омӯзиши сохти анатомии узвҳои нашвӣ ва тағйиёбии нишонаҳои морфологии топинамбур дар шароити водихои Кӯлобу Ҳисор. ба ҳисоб меравад.

Барои ба мақсади гузошташуда расидан унвонҷӯ чунин вазифаҳоро ҳал намудааст:

1. Муайян намудани сохти анатомии узвҳои нашвӣ ва хусусиятҳои нашъунамои намунаҳои топинамбур дар шароитҳои гуногуни парвариш;
2. Тавсифи аломатҳои морфологии намунаҳои топинамбур дар шароитҳои гуногуни омӯзиш;
3. Муайян намудани маҳсулнокии биологии намунаҳои топинамбур дар шароитҳои гуногуни нашъунамои онҳо;
4. Аҳамияти иқтисодии парвариши намунаҳои топинамбур дар минтақаҳои гуногуни агроэкологӣ.

Маълумотҳои ин рисола аз минтақаи Кӯлоб (ноҳияи Восеъ) ва водии Ҳисор ҷамъоварӣ намуда шудаанд. Маълумотҳо оиди пигментҳои

фотосинтетикӣи барги намунаҳои топинамбур дар Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон муайян карда шудааст. Тадқиқот оиди муайян намудани сохти анатомии баъзе намунаҳои топинамбур дар кафедраи физиологияи ДМТ гузаронида шудааст.

Навгонии илмӣ таҳқиқот. Бори аввал тағйирёбии аломатҳои анатомӣ ва морфологӣи намунаҳои топинамбур дар шароити водии Кӯлоб ва Ҳисор омӯхта шудааст. Мувофиқи таҳқиқотҳои муаллиф муайян гардид, ки сохти анатомии барги намунаҳои Ваҳдат, Сарват ва Интерес хучайраҳояшон аз ҷиҳати андоза ва эпидермаи баргҳои намунаҳои гуногуни топинамбур аз ҳамдигар фарқ менамоянд.

Ҳангоми мушоҳида муайян гардид, ки эпидермаи болоӣ аз як қабат хучайраи девораш ғафс иборат буда, баландии он ба 22.6 ± 4.10 мкм, паҳноияш бошад, ба 28.0 ± 1.49 мкм ва эпидермаи поёнӣ бошад, аз як қабат хучайраи девор ғафс иборат буда, баланди он ба 20.2 ± 1.55 мкм ва паҳноӣ ба 25.6 ± 3.18 мкм мерасад.

Хусусиятҳои ташаккулёбии аломатҳои морфологӣ ва массаи биологӣи намунаҳои гуногуни топинамбур дар баландиҳои 460 ва 840 м аз сатҳи баҳр ва миқдори пигментҳои фотосинтетикӣ (хлорофиллҳои “а”, “б” ва каротиноидҳо) дар баргҳои намунаҳои топинамбур дар шароити водии Кӯлоб омӯхта шуд.

Аҳамияти назариявӣ ва илмӣ амалии таҳқиқот. Муқаррароти назариявии рисолаи илмӣ биоморфологияи назариявиро пурра мегардонад. Нақшаҳои илмӣ рисола метавонад дар корҳои илмӣ дар бахшҳои ботаника ва физиологияи растаниҳо истифода гарданд.

Корҳои илмӣ гузаронидашуда собит намудаанд, ки аз парвариши намунаҳои топинамбур дар шароити минтақаҳои Кӯлобу Ҳисор даромади иқтисодӣ ба даст овардан мумкин аст. Хулосаҳо ва натиҷаҳои диссертатсия метавонанд дар раванди корҳои илмӣ ва таълими дарсҳои курсҳои махсуси факултетҳои биологӣи донишкадаву донишгоҳҳо ва муассисаҳои олии касбии соҳаи биология ва дорусозӣ истифода шаванд.

Бобҳои диссертатсия мутобики мақсаду вазифаҳои гузошташуда тарҳрезӣ шуда, баррасию таҳқиқ дар сатҳи баланди илмӣ қарор доранд. Хулосаҳои диссертант илмӣ буда, ба талаботи навиштани рисолаҳои илмӣи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ мебошанд. Диссертатсияи мазкур, бешубҳа, қори илмӣи мукамал ва ба анҷомрасида буда, аз рӯйи мақсад ва муҳтаво ба ихтисоси 03.02.01- ботаника мувофиқ аст.

Хулоса, чаласаи кафедраи ботаникаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ рисолаи Сафармади Мирзоалиро қори илмӣ-таҳқиқӣи муҳим ва арзишманд меҳисобад. Диссертатсия ва автореферати Сафармади Мирзоали дар мавзӯи «Аломатҳои биоморфологияи топинамбур (*Helianthus tuberosus* L.) дар шароити водӣҳои Кӯлобу Ҳисор» барои дарёфти дараҷаи илмӣи номзади илмҳои биологӣ аз рӯйи ихтисоси 03.02.01- Ботаника ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби

додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқат дошта, шӯрои олимон дар асоси тақризи мусбат ва баромади муқарризони ҳолис-доктори илмҳои биологӣ Бобораҷабов Бобоҳон ва номзоди илмҳои биологӣ, дотсент Акрамов Убайд онро барои Ҳимоя ва дарёфти дараҷаи илмии номзоди илми биологӣ ба шӯрои олимони факултети биологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни пешниҳод менамояд.

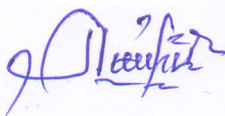
Хулоса дар ҷаласаи васеи кафедраи ботаникаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни қабул гардид.

Иштирок доштанд: 18 нафар:

Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» -18 нафар, «зид»-нест, «бетараф»-нест.

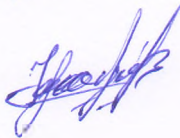
Қарори № 2 аз 8.04.2022.

Мудир кафедра: номзоди
илмҳои биологӣ, дотсент
муқарризони ҳолис:

Курбонов А.Р.

Котиби ҷаласаи кафедра: ассистент

Чумъабой З.

Имзоҳои Курбонов А.Р. ва

Чумъабой З.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси

ДДОТ ба номи С. Айни

734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 121

Тел: +992 (37) 224 13 83

Е- mail: info@tgpu.tj; davlatxon-1986@mail.ru

«15» апрели соли 2022.

Назаров Д.